

Jak pomáhá čtení při výuce oborů

DOPLŇUJÍCÍ MATERIÁLY K ČLÁNKU Z ČASOPISU UČITELSKÝ MĚSÍČNÍK 3/2026

AUTORKY: MICHALA KAFKOVÁ, IRENA POLÁKOVÁ, JAKUB NEUBAUER, MICHAELA VOSÁTKOVÁ

Celý článek a další díly seriálu k novému RVP
najdete zde: [Čtenářská a pisatelská gramotnost
v RVP](#).

Kompletní obsah základní gramotnosti čtenářské
a pisatelské, tak jak je vymezen v závazné
i nezávazné části RVP ZV, najdete v podobě
kontinua na tomto odkaze: [Kontinuum základní
gramotnosti čtenářské a pisatelské](#).

Název lekce	Bitva o Británii
Učitel/ka	Jakub Neubauer
Škola	ZŠ a MŠ Horka nad Moravou, p. o.
Ročník	9.
Oblast/Obor	Člověk a společnost / Dějepis / Poznáváme minulost
Časová dotace	45 minut
Čemu se má žák naučit	Žák vyhledá, porovná, propojí a písemně shrne informace z různých typů textu o Bitvě o Británii
Složka v ČPG	Budování porozumění v četbě a v procesu psaní Psaní jako nástroj pro porozumění věcné problematice i sobě samému
OVU ČPG	9. ročník ZGC-BPO-000-ZV9-001 Při interpretaci komplexních textů dokládá své závěry textem; v oborech usiluje o přesnost a uspořádanost v obsahu i ve vyjadřování; podle své potřeby využívá psaní pro své sebeuvědomění a sebevyjádření.
Komponenta	Vyhledávání a propojování přímo i nepřímo vyjádřených informací podle účelu čtení. Psaní jako nástroj pro porozumění věcné problematice i sobě samému.
Projev žáka	Samostatně (průběžně a podle potřeby) vyhledává, uspořádává, porovnává a propojuje informace ve všech typech textů včetně elektronických. Čtením beletrie i oborových textů nejen rozšiřuje, ale i prohlubuje své porozumění a prožívání v tom, jak funguje svět, lidé, on sám. Podle své potřeby využívá psaní pro ujasnění svých myšlenek a pocitů, pro své sebeuvědomění a sebevyjádření, ale také pro své učení složitější problematiky a pojmů.
OVU vzdělávacího oboru	CAS-DEJ-001-ZV9-009 Rozliší příčiny, důsledky a podobu konfliktů a spolupráce v minulosti.

Popis lekce

Zdroje důkazů o učení žáka

Texty a materiály k lekci

Kontext

Lekce proběhla v rámci tématu 2. světová válka.

1. Čemu se má žák naučit

Žák vyhledá, porovná, propojí a písemně shrne informace z různých typů textu o Bitvě o Británii

Podle své potřeby využívá psaní pro ujasnění svých myšlenek a pocitů, pro své sebeuvědomění a sebevyjádření, ale také pro své učení složitější problematiky a pojmů.

2. Z čeho poznáme my i žáci, nakolik jsme se k cílům přiblížili?

Příklad splněního zadání

V evokaci žáci napíší minimálně dvě věty, v nichž vyjádří své představy na téma: v čem se mohla bitva o Británii lišit od jiných bitev. Nejprve sdílejí, jak si představují běžné bitvy, pak na základě obrázku balonu určí, že šlo pravděpodobně o bitvu ve vzduchu.

Následně text informačně vytěží. Uvedou např. některé z těchto informací:

- Nešlo o pozemní bitvu, ale bitvu ve vzduchu. Velkou roli hrála pozemní infrastruktura. Na výsledku se podílela řada profesí.
- Do obrany se zapojovali dobrovolníci z řad obyčejných lidí různých profesí (technici, mechanici, pozorovatelé v pozorovatelnách, příslušníci civilní obrany, pracovníci operačních center, zdravotníci, hasiči, obsluha ochranných balonů (Barrage Balloons).
- Důležitou roli sehrál systém pozorovatelů a rychlé předávání informací do operačních center. Velmi významná byla i role žen (tato informace není v textu uvedena přímo, ale lze ji vyvodit).
- Součástí boje byla i civilní opatření, například ochranné balóny, práce hasičů a zdravotníků.
- Významnou roli měli také zahraniční piloti z okupovaných zemí, včetně Čechoslováků.
- Bitva ukázala, že vítězství bylo možné jen díky společnému úsilí velkého množství lidí, nejen díky pilotům.

V případě, že žáci nenajdou v textu dostatek konkrétních informací, vrátí se k němu a vypíší si zbytek. V závěrečné reflexi napíší 5 vět, v kterých budou uvedeny konkrétní informace z textu.

3. Kroky lekce se zadáním

EVOKACE (cca 15 minut)

1. Nejprve se s žáky krátce pobavíme o tom, co si vůbec představují pod slovem „bitva“. Pak si řekneme, že se dnes budeme věnovat tématu bitvy o Británii, přičemž tato událost se tradičnímu chápání slova „bitva“

vymyká. A my dnes zjistíme, čím tedy byla odlišná.

2. Promítáme žákům [obrázek](#): „Podívejte se na obrázek. Zamyslete se na základě toho, co na něm vidíte, v čem se asi bitva o Británii bude lišit od jiných bitev.“
3. Následně si pustíme video: <https://www.youtube.com/watch?v=R2grMaRttws>
4. Vyzveme žáky, aby si opět v jedné větě upravili své prekoncepty, načež proběhne krátké sdílení ve třídě.

UVĚDOMĚNÍ VÝZNAMU INFORMACÍ (cca 20 minut)

1. Žáci dostanou text, podle kterého budou své evokační přemýšlení revidovat: „Přečtěte si [text](#) a podle něj zkuste upravit či doplnit své názory ze začátku hodiny. Po přečtení napište, čím se podle toho, co je napsáno v textu, lišila bitva o Británii od ostatních bitev.“
2. Po přečtení proběhne sdílení ve třídě. Pokud ve třídě padne, že se na bitvě podílelo více lidí, jsou žáci vyzváni, aby se vrátili zpět k textu: „Do sešitu si vypište všechny aktéry, kteří se na bitvě o Británii podíleli, i to, jak k obraně země přispěli. Pokud chcete, můžete na tom pracovat ve dvojicích.“
3. Zbyde-li nám čas, můžeme krátce sdílet v plénu.

REFLEXE (cca 10 minut)

„Zapište si do sešitu pět vět, v kterých shrnete, co jste se o bitvě o Británii dnes dozvěděli. Na závěr své texty můžete sdílet.“

Důkaz s analýzou

27.11. BITVA O BRITÁNII

- HOČNÁ PŘÍVE NEBYLY VZDUCHOLODĚ, BITVA Tedy PROBÍHALA JINAK
- KRÁLOVNA MÍSTO KRÁLE
- V ČEM SE BITVA O BRITÁNII LIŠILA OD "BĚŽNÝCH" BITEV?
- VÝSLEDKEM BITVY ZÁVISEL NABEN NA LIDECH, CO SEDĚLI V KOKPITU, ALE I MECHANIKŮ, POROBVATELŮ A DALŠÍCH
- TISÍCE DOBROVOLNÍKŮ BYLI POROBVATELÉ (I ŽENY, KTERÉ Z OHROŽENÝCH ZEMÍ)
- HASIČI A ZDRAVNÍCI

AKTÉŘI	CO KONKRÉTNĚ DĚLAJI?
PILOTI	LÉTALI, BYLI OTVÁŘENÍ, OBDOBNA VE VZDUCHU IMPROVIZACE
TECHNICI	OPRAVA
MECHANICI	
POROBVATELÉ	ROZPOZNAVÁNÍ TYPŮ LETADEL, HLÁŠENÍ NA ODBANU ZEMĚ
DOBROVOLNÍCI	
HASIČI	HAŠIL
ZDRAVNÍCI	DĚJELOVALI
ŽENY	PROVOZ OPERAČNÍCH CENTRŮ

- BITVA O BRITÁNII PROBÍHALA POUZE VE VZDUCHU
- ZAPOJOVALI SE I DOBROVOLNÍCI
- ŽENY STÁLY ZA PROVOZEM OPERAČNÍCH CENTRŮ
- DO BITVY SE ZAPOJOVALI I CHLAPCI
- POROBVATELÉ PODÁVALI HLÁŠENÍ ZE ZAPUŠTĚNÝCH "BOMBOVÝCH"

Žák napsal dvě hypotézy, jednu z nich určil na základě obrázku, druhou na základě znalosti historie (ta byla mylná (ve Velké Británii vládl král, nikoliv královna). Následně žák uvádí několik návrhů, v čem se bitva mohla lišit od jiných jemu známých bitev, vychází z informací z filmu – uvádí minimálně dvě důležité informace. Na základě textu určuje jednotlivé aktéry, kteří se na úspěšné obraně Británie podíleli, zmiňuje i ženy, ačkoliv nebyly explicitně uvedeny. V závěrečné reflexi uvádí pět vět tak, jako bylo zadáno, obsah sdělení vychází z textu a videa. Všechny výše uvedené důkazy o učení jsou přítomny i v obou dalších dětských pracích níže.

BITVA O BRITÁNII

Bitva neprobíhala na zemi, ale ve vzduchu. ✓
Bylo tam hodně vozidel československé křížky. ✓

- Věnuje bitvu o Británii křesťanům "dobrých" bitv. ✓
- Ať v tom je pravděpodobně na místě ale hodně důležití byli dobrovolníci z různých zemí, technici, mechanici atd...

Albér: - kdo všechno se mohl podílet a co dělali

Britové - všechno možný

(RAF) Královské letectvo - dodávalo letadla, piloty, letěli a bojovali

Dobrovolníci - dobrovolníci - pozorovateli, rozpoznavali byly letadla pomohli vidět obranu země

Dobrovolníci - hasiči, pomocníci zdravotníci, obstarávali ochranných balonů

Piloti z různých zemí - Čechoslováci sehnali velkou roli.

Albér	Čin pomohl
Dobrovolníci	rozpoznavatelé, hasiči...
piloti	boje ve vzduchu
ciel piloti	— II —
ženy	práce operačního centra
mechanici	oprava letadel

Co jsem se dozvěděl

- Dozvěděl jsem se že celá bitva probíhala ve vzduchu.
- Že v bitvě Čechoslováci sehnali důležitou roli.
- Že Alžběta (Prinsess) se musela pracovat s auty a být mechanikem
- Že vítězství je možné jenom díky spolupráci usilí.

Bitva o Británii

Jen ve vzduchu a bez zbraní.

Žena mechanikem.

Samotní lidé a dobrovolníci letěli byli třeba mechanici nebo pozorovatelé. Pracovali technici, mimo "letovní pole". Zřejmě také letěli co zneškodňovali lety. Ne jen muži. Čapadlo se zbraní.

Albér:	Čin pomohl:
piloti / letectvo	obrana ve vzduchu
dobrovolníci - po práci (ciel piloti)	pozorovatelé, mechanici, technici, ciel, obrana, hasiči, zdravotníci
Čechoslováci o jiné země	obrana ve vzduchu
ženy	operační centrum
ženy	operační centrum
mechanici	oprava letadel

- Albér se ptal.
- Bitva probíhala ve vzduchu, ale lidé na zemi byli velmi důležití, protože letadla opravovali nebo vybírali co se děje.
- byly hodně zapojované ženy - operační centrum.
- bylo zapojeno mnoho dobrovolníků na různých pozicích.
- Ciel piloti z obranných zemí Británii velice pomohli.

Obrázek k evokaci

Text

Když se v létě 1940 schylovalo k bitvě o Británii, mnoho Britů mělo pocit, že jejich země stojí proti obrovské přesile. Německo už ovládalo většinu Evropy a Hitler počítal s invazí na Britské ostrovy. Boj, který se odehraje především ve vzduchu nad britským územím, však měl mít jinou podobu, než jakou lidé obvykle spojovali se slovem „bitva“.

Královské letectvo (RAF) mělo méně letadel i pilotů, než kolik mohl nasadit nepřítel. Bylo proto rozhodující nejen to, jak budou létat stíhačky samotné, ale také jak rychle se podaří opravovat poškozené stroje, jak dobře bude fungovat varování před nálety a jak ochotně se zapojí obyčejní lidé. Jeden z britských historiků později poznamenal, že „výsledek bitvy závisel na tisících těch, kteří vůbec neseděli v kokpitech“. Měl na mysli techniky, mechaniky, pozorovatele, příslušníky civilní obrany a další, jejichž práce ovlivňovala, zda RAF dokáže držet krok s německými útoky.

V mnoha částech Británie fungovala tisícovka pozorovatelů, obsazených převážně dobrovolníky. Byli to lidé nejrůznějších profesí, kteří po své práci drželi směny, učili se rozpoznávat typy letadel a přesnými hlášeními pomáhali řídit obranu země.

Informace od nich putovaly do operačních center, kde byly na mapových stolech rychle zapisovány a předávány dál. Potíží však bylo, že taková práce byla časově velmi náročná. Nemohli ji tedy vykonávat muži. Ti totiž běžně přes den pracovali ve svém zaměstnání, nebo sloužili v armádě. Obrovskou roli tak hráli ti, kteří by se k takové práci za normálních okolností nedostali. Teprve podle těchto zásadních údajů rozhodovali velitelé, zda a odkud mají piloti vůbec vzlétnout. Ačkoli tedy byli piloti nejviditelnější, tvořili jen malou část široké sítě lidí, díky níž bylo možné útoky včas odhalit a na správném místě zastavit.

Tisíce dobrovolníků ale pomáhaly nejen jako pozorovatelé hlídající oblohu dalekohledy, ale také jako hasiči či pomocní zdravotníci, nebo jako obsluha ochranných balónů na ocelových lanech (tzv. barrage balloons). Tyto velké zapuštěné balóny měly znesnadňovat útoky v nízké výšce. Nad některými částmi Londýna či přístavů jich bylo tolik, že se staly výraznou součástí každodenního života obyvatel.

Významnou úlohu sehráli i piloti z okupovaných zemí, včetně Čechoslováků. Přestože jich bylo jen několik desítek, patřili k nejúspěšnějším. Jejich osobní motivace i zkušenosti z předchozí služby často vedly k tomu, že byli nesmírně odvážní a někdy i schopní improvizovat ve velmi nebezpečných situacích. Později se Britové opakovaně vraceli k tomu, jak velký podíl měli tito zahraniční letci na tom, že se Německu nepodařilo získat kontrolu nad britským nebem.

Bitva o Británii skončila první významnou porážkou nacistického Německa. Pro mnoho Britů se stala symbolem toho, že vítězství je možné jen díky společnému úsilí — pilotů, techniků, dobrovolníků i lidí z okupovaných zemí, kteří přišli bojovat za cizí vlast.

Název lekce	Holocaust – otázka odpovědnosti
Učitel/ka	Jakub Neubauer
Škola	ZŠ a MŠ Horka nad Moravou, p. o.
Ročník	9.
Oblast/Obor	Člověk a společnost / Dějepis / Poznáváme minulost
Časová dotace	45 minut
Čemu se má žák naučit	Žáci interpretují různé texty, zohlední při tom dobu, kdy byly napsány, zabývají se tím, za jakých okolností vznikly. Svá zjištění propojí s informacemi z dalších zdrojů a své závěry formou volného psaní sepíší.
Složka v ČPG	Budování porozumění v četbě a v procesu psaní Psaní jako nástroj pro porozumění věcné problematice i sobě samému
OVU ČPG	9. ročník ZGC-BPO-000-ZV9-001 Při interpretaci komplexních textů dokládá své závěry textem; v oborech usiluje o přesnost a uspořádanost v obsahu i ve vyjadřování; podle své potřeby využívá psaní pro své sebeuvědomění a sebevyjádření.
Komponenta	Rozpoznání důležitých informací a myšlenek textu při čtení i psaní textů. Psaní jako nástroj pro porozumění věcné problematice i sobě samému.
Projev žáka	Najde důležité informace či momenty v náročném textu, posuzuje jejich význam jak pro sebe, tak pro jiné adresáty. Najde a výstižně zformuluje důležité myšlenky v náročném textu. Při psaní si ujasňuje, zda jeho poznatky a myšlenky souvisejí s informacemi nebo zkušenostmi zvenčí, nebo zda jsou jeho vlastní. Vyjasňuje si, jak vidí sebe sama, kdo je, jaký je, k čemu patří nebo se hlásí, čím je cenný ve vlastních očích nebo u druhých.
OVU vzdělávacího oboru	CAS-DEJ-001-ZV9-009 Rozliší příčiny, důsledky a podobu konfliktů a spolupráce v minulosti.

Popis lekce

Zdroje důkazů o učení žáka

Texty a materiály k lekci

Kontext

Žáci se tématu holocaust věnovali již v předchozích hodinách, základní znalosti již mají. Lekce je zaměřena na posouzení událostí, na upevňování hodnot žáků a žákyň. Cílem je, aby žáci zaujali vlastní stanovisko – vycházejí z předchozích znalostí, z informací z filmů, ale i citací lidí, kteří byli za vyvražďování židů spoluzodpovědní. Tematicky se zabývají otázkou osobní morální zodpovědnosti v prostřední nemorálních zákonů a normalizace zločinu. Ačkoliv jsou texty, s nimiž pracují krátké, jsou obtížně interpretovatelné, protože se jimi jejich autoři obhajují, hovoří ve svůj prospěch. Své porozumění budou žáci zřejmě budovat průběžně, i díky informacím obsažených ve videích.

1. Čemu se má žák naučit

Žáci interpretují různé texty, zohlední při tom dobu, kdy byly napsány, zabývají se tím, za jakých okolností vznikly. Svá zjištění propojí s informacemi z dalších zdrojů a své závěry formou volného psaní sepišou.

2. Z čeho poznáme my i žáci, nakolik jsme se k cílům přiblížili?

Příklad splněného zadání

Při vytváření vlastního názoru, které se projeví v závěrečném volném psaní, vychází z předložených textů a audiovizuálních materiálů, dokáže z nich vybrat relevantní informace a propojit je se svými dosavadními znalostmi a zkušenostmi.

Ve vstupní evokační otázce žák napíše svůj názor a zdůvodní ho.

U citací rozpozná, na základě uvedení autorů, že se jedná o části obhajoby, tedy bude k nim přistupovat kriticky, s přihlédnutím k funkcím textu. Okomentuje alespoň tři z nich. Ve svých komentářích žák prokazuje porozumění čteným textům tím, že zachycuje postoj jejich autorů, bere v úvahu okolnosti jejich vzniku a dokáže se k nim kriticky vymezit (souhlas, nesouhlas, otázky, pochybnosti). V jeho komentářích se objeví alespoň jeden z uvedených projevů kritického přemýšlení na citacemi.

V závěrečném textu zachytí své přemýšlení nad problematikou, svou původní odpověď rozšíří o argumentaci. Otázku si může zpřesnit, sám sobě ji zařadí do kontextu, dovysvětlí si ji. V textu vyjádří své stanovisko, ke kterému uvede konkrétní argumenty, v nichž zachytí kontext doby (tj. projev znalost) a to, co se dozvěděl i o lidském jednání. V ideálním případě se vrátí i k tomu, co si myslel na začátku.

3. Kroky lekce se zadáním

EVOKACE (cca 15 minut)

1. Připomeneme žákům, že minulou hodinu jsme dokončili téma holocaustu, ale stále nám zbývá se s ním vypořádat. Proto se dnes budeme zabývat otázkou viny. Zmíníme, že se jedná o velmi složitou otázku, na kterou neexistuje žádná správná odpověď. Půjde nám o to, abychom si zkusili vyjasnit, jak se na téma díváme my osobně.

2. Rozdáme žákům [pracovní list](#) a necháme je vyplnit úvodní otázku:
„Když přemýšlíš o tom, co se během války dělo Židům – kdo podle tebe nese odpovědnost?
Co tě k té myšlence vede?“
3. Následuje krátké sdílení.

UVĚDOMĚNÍ VÝZNAMU INFORMACÍ (cca 20 minut)

1. Řekneme žákům, že po konci války proběhl proces s nacistickými zločinci. Na svých pracovních listech mají několik úryvků z toho, co během procesů zaznělo. Necháme žáky, ať si je přečtou a alespoň tři z nich okomentují (Jak tomu rozumí? Souhlasí s tím? Napadá je k tomu nějaká otázka?).
2. Názory žáci prozatím nesdíleli. Po zhruba 10-15 minutách se posuneme dále. Řekneme žákům, že se nyní podíváme na video (od začátku do 9:30). Bude se jednat o ukázkou z filmové adaptace jednoho psychologického experimentu, který se týká otázky viny a osobní zodpovědnosti. Po skončení videa žáky necháme odpovědět na otázku v pracovním listu („Myslíš, že lidé v podobné situaci mohou být zodpovědní za to, co dělají, i když poslouchají rozkazy? Proč si to myslíš?“)

<https://www.youtube.com/watch?v=NoQzBbF8Nys>

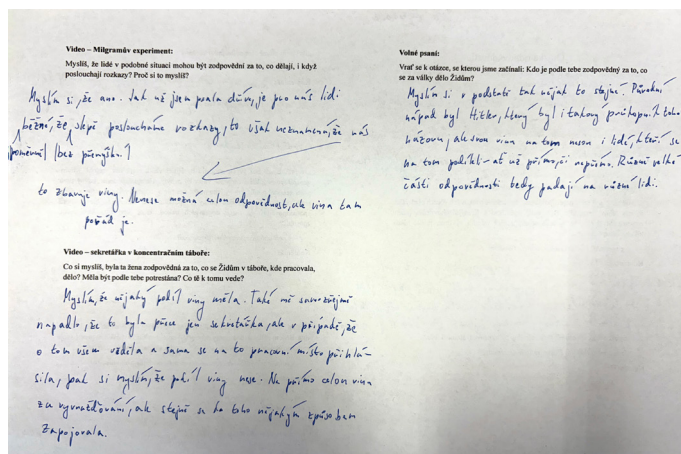
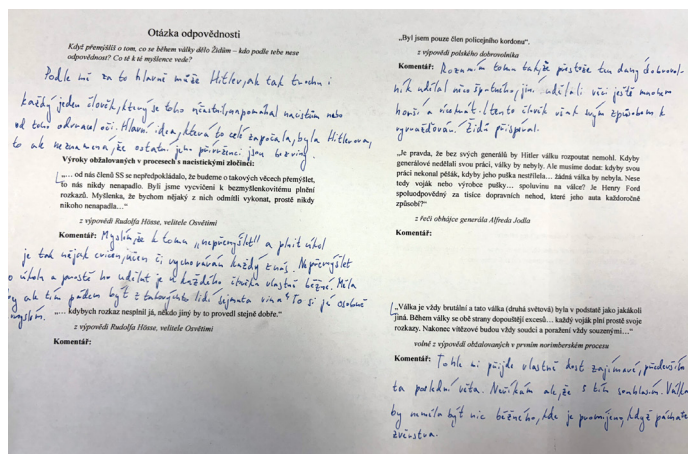
3. Pak přijde na řadu druhé video. Seznámíme žáky s tím, že v roce 2022 proběhl v Německu soudní proces s ženou, která pracovala jako sekretářka v koncentračním táboře. Opět žáky necháme přečíst si otázku (Co si myslíš, byla ta žena zodpovědná za to, co se Židům v táboře, kde pracovala, dělo? Měla být podle tebe potrestána? Co tě k tomu vede?), ať nad tím mohou již během videa přemýšlet (pustíme první 2,5 minuty). Pak žáci píšou svou odpověď.

<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/byvala-sekretarka-koncentracniho-tabora-dostala-dvouletou-podminku-12754>

REFLEXE (cca 10 minut)

1. Odkážeme žáky na poslední úlohu v pracovním listu, kterou se vrátíme na začátek hodiny (Kdo je podle tebe zodpovědný za to, co se za války dělo Židům?).
2. Dáme žákům pět minut na volné psaní, ve kterém zkusí své přemýšlení zaznamenat.
3. Pokud nám zbyde čas, proběhne sdílení do pléna.

Ukázka 1

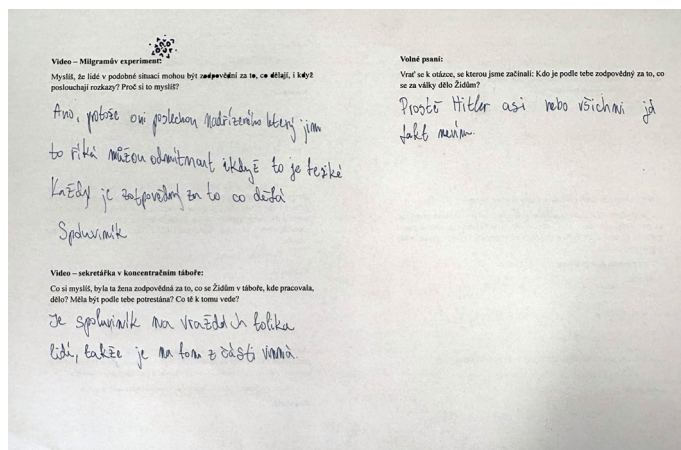
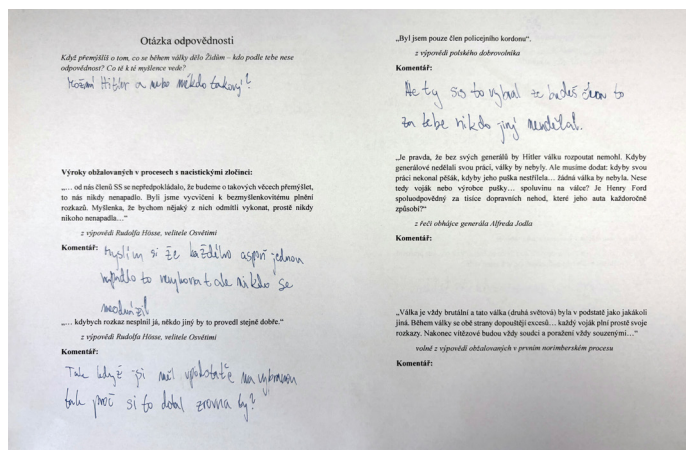

Žákyně v evokační otázce předkládá svůj názor. U první citace rozpozná, že hlavní argument hájícího se R. Hösse byl, že k vyvražďování židů byl vycvičen a nebylo žádoucí, aby o přemýšlel o důsledcích. Žákyně se zabývá i tím, že podobně jsou vedeni lidé i dnes, formuluje si otázku, zda jsou tím lidé zbaveni viny, pokouší se na ni odpovědět. U polského dobrovolníka zmíní to, že byl jeden z mnoha, nepodílel se na vytváření plánu, ale sama mu za vyvražďování židů přičítá podíl. U poslední citace vyjadřuje porozumění kontextu, ale odliší konání v rámci války od zločinů proti lidskosti (zvěrstev). Žákyně ve všech třech případech polemizuje s tím, jak autoři vysvětlují své jednání.

Videa komentuje skrze otázku poslušnosti, kterou zmiňovala již v předchozích komentářích. Svě přemýšlení rozvíjí, reaguje na to, co viděla.

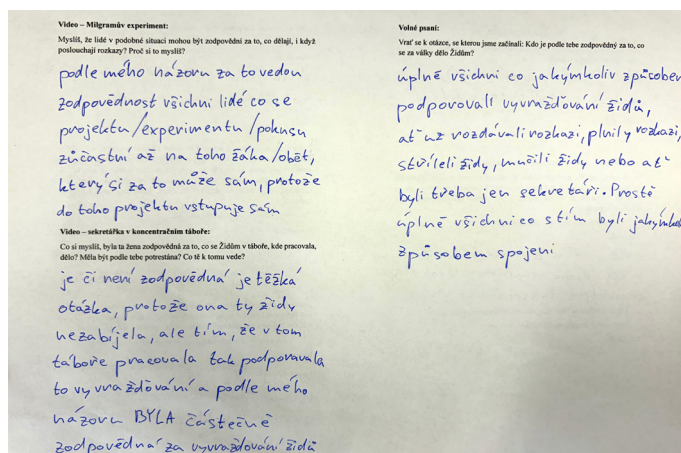
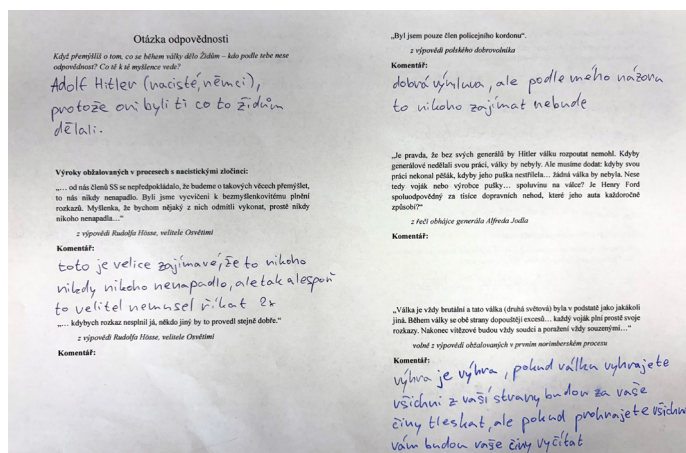
Volné psaní je relativně krátké – vrací se v něm k evokační otázce, zaujímá stanovisko, ale více ho nerozvíjí, nezmiňuje otázku poslušnosti, kterou se zabývala u citací. Kontext doby zachycen ve volném psaní není. Volné psaní navazuje na předchozí úvahy pod jednotlivými citacemi a na komentáře k filmům.

Ukázka 2

Žákyně na evokační otázku odpovídá stručně, bez konkretizace („nebo někdo jiný“). U citací si ale začíná všimnout, že aktérů kromě Hitlera bylo i víc. Oslovuje jednotlivé aktéry a polemizuje s jejich pojetím. V komentářích k videím se objevuje další náznak názoru, že jednotlivci jsou za své jednání zodpovědní, nicméně toto se již neprojevuje ve shrnujícím volném psaní, které je velmi stručné a v podstatě kopíruje odpověď v evokační otázce – vzhledem ale k hlubšímu zamýšlení u citací a videa je zřejmé, že se žákyně nad tématem zamýšlela hlouběji.

Ukázka 3

Žák v evokační otázce uvádí více viníků, používá termín nacisté, které zřejmě odlišuje od Němců. Citace R. Höseho komentuje ironicky, dává najevo, že o vyznění autorových slov pochybuje, podobně reaguje i na druhou citaci – vnímá je kriticky, vyjadřuje nedůvěru k obsahu sdělení. Nad obsahem posledního citátu se zamýšlí nad tím, že historii píše vítězové. Otázkou osobní zodpovědnosti se žák zabývá u videí (na oběť v experimentu ale nahlíží jako na součást řízeného pokusu, zvýrazňuje její souhlas). V závěrečném volném psaní vychází z nových poznatků, konkretizuje lidi, které považuje za zodpovědné za vyvražďování židů, otázku nezpřesňuje, ale výrazně rozšiřuje svou vstupní odpověď.

Otázka odpovědnosti

Když přemýšlíš o tom, co se během války dělo Židům – kdo podle tebe nese odpovědnost? Co tě k té myšlence vede?

Výroky obžalovaných v procesech s nacistickými zločinci:

„... od nás členů SS se nepředpokládalo, že budeme o takových věcech přemýšlet, to nás nikdy nenapadlo. Byli jsme vycvičeni k bezmyšlenkovitému plnění rozkazů. Myšlenka, že bychom nějaký z nich odmítli vykonat, prostě nikdy nikoho nenapadla...”

z výpovědi Rudolfa Hösse, velitele Osvětimi

Komentář:

„... kdybych rozkaz nesplnil já, někdo jiný by to provedl stejně dobře.”

z výpovědi Rudolfa Hösse, velitele Osvětimi

Komentář:

„Byl jsem pouze člen policejního kordonu”.

z výpovědi polského dobrovolníka

Komentář:

„Je pravda, že bez svých generálů by Hitler válku rozpoutat nemohl. Kdyby generálové nedělali svou práci, války by nebyly. Ale musíme dodat: kdyby svou práci nekonal pěšák, kdyby jeho puška nestřílela... žádná válka by nebyla. Nese tedy voják nebo výrobce pušky... spoluvinu na válce? Je Henry Ford spoluodpovědný za tisíce dopravních nehod, které jeho auta každoročně způsobí?”

z řeči obhájce generála Alfreda Jodla

Komentář:

„Válka je vždy brutální a tato válka (druhá světová) byla v podstatě jako jakákoli jiná. Během války se obě strany dopouštějí excesů... každý voják plní prostě svoje rozkazy. Nakonec vítězové budou vždy soudci a poražení vždy souzenými...”

volně z výpovědí obžalovaných v prvním norimberském procesu

Komentář:

Video – Milgramův experiment

Myslíš, že lidé v podobné situaci mohou být zodpovědní za to, co dělají, i když poslouchají rozkazy? Proč si to myslíš?

Video – sekretářka v koncentračním táboře

Co si myslíš, byla ta žena zodpovědná za to, co se Židům v táboře, kde pracovala, dělo? Měla být podle tebe potrestána? Co tě k tomu vede?

Volné psaní:

Vrať se k otázce, se kterou jsme začínali: Kdo je podle tebe zodpovědný za to, co se za války dělo Židům?

Název lekce	Ochrana raka říčního
Učitel/ka	Michaela Vosátková
Škola	ZŠ Linecká, Český Krumlov
Ročník	6.
Oblast/Obor	Člověk a příroda / Přírodopis / Organismy a prostředí
Časová dotace	45 minut
Čemu se má žák naučit	Podle své potřeby využívá psaní pro ujasnění svých myšlenek a pocitů a formuluje, co může jako jedinec udělat pro záchranu raka říčního.
Složka v ČPG	Budování porozumění v četbě a v procesu psaní
OVU ČPG	9. ročník ZGC-BPO-000-ZV9-001 Při interpretaci komplexních textů dokládá své závěry textem; v oborech usiluje o přesnost a uspořádanost v obsahu i ve vyjadřování; podle své potřeby využívá psaní pro své sebeuvědomění a sebevyjádření.
Komponenta	Psaní jako nástroj pro porozumění věcné problematice i sobě samému.
Projev žáka	Podle své potřeby využívá psaní pro ujasnění svých myšlenek a pocitů, pro své sebeuvědomění a sebevyjádření, ale také pro své učení složitější problematiky a pojmů.
OVU vzdělávacího oboru	CAP-PRI-002-ZV9-005 Podílí se na návrhu způsobu obnovy nebo ochrany cenného nebo člověkem narušeného území v regionu a posoudí možné dopady navrženého opatření.

Popis lekce

Texty a materiály k lekci

Kontext

V hodině se učitel soustředil jak na oborový, tak čtenářský a pisatelský cíl. Samotnému psaní předcházelo čtení textu na téma rak říční. S textem žáci nejprve řízeně pracovali, psali si poznámky, které následně využili při samostatném volném psaní, jehož téma bylo oborové: Co může člověk udělat pro záchranu raka říčního? Aktivita je příspěvkem k průběžnému a postupnému naplňování cíle.

1. Čemu se má žák naučit

Podle své potřeby využívá psaní pro ujasnění svých myšlenek a pocitů a formuluje, co může jako jedinec udělat pro záchranu raka říčního.

2. Z čeho poznáme my i žáci, nakolik jsme se k cílům přiblížili?

Žák na základě textu vyplní tabulku.

Příklad splněného zadání

Přečti si text a na základě informací z textu doplň následující tabulku o rakovi říčním.

Rak má rád	Rakovi vadí
Čistou, dobře okysličenou vodu	Chemicky znečištěná voda
Pomalou tekoucí potoky a říčky	Úbytek kyslíku ve vodě
Písčité nebo kamenité dno	Vydlážděná koryta řek
Úkryty pod kameny a kořeny stromů	Račí mor
Břehy s keři a stromy	Nepůvodní druhy raků (např. rak signální...)
Jílovité břehy	Predátoři (sumci, volavky...)
Klidné prostředí	

Informace z tabulky následně využije při formulaci konkrétních návrhů, které se objeví ve volném psaní (to případně může sloužit jako podklad k dalšímu oborovému psaní, např. článku).

Žáci si z textu vypíší konkrétně formulované informace, např. minimálně 3 do každého ze sloupců. Při volném psaní píšou po celou dobu, neodchylují se od tématu – tj. rozvíjejí zadanou úvodní větu, zformulují konkrétní návrhy, jak může člověk ochránit raka říčního.

3. Kroky lekce se zadáním

EVOKACE (cca 5 minut)

Brainstorming: Dnes se budeme zabývat tím, jak můžete pomoci říčnímu rakovi. Co myslíš, že můžeš pro jeho ochranu udělat?

UVĚDOMĚNÍ VÝZNAMU INFORMACÍ (cca 15 minut)

1. Přečteme si text. Čti samostatně a průběžně pracuj podle zadání v pracovním listu.
2. Na základě toho, co se dozvíš z textu, se zamysli nad tím, co může člověk udělat pro záchranu raka říčního.

Rak má rád**Rakovi vadí**

-
3. Sdílej ve skupině informace ze své tabulky a diskutuj o příčinách ohrožení raka říčního.

REFLEXE (cca 10 minut)

1. Najdi si dvojici a společně zformulujte a zapište odpověď na následující otázku:
Co můžeme jako lidé udělat pro záchranu raka říčního?
2. Své nápady sdílejte se zbytkem třídy.
3. Nyní budeme 3 minuty psát metodou „volné psaní“. (Žáci si společně zopakují metodu volného psaní).
Volné psaní začni větou:
Kdybych chtěl, aby raci zůstali v naší přírodě...
4. Po 3 minutách pedagog vyzve žáky: Přečti si svůj text. Rozhodni se, zda ho chceš sdílet s ostatními.

Text: Rak říční

Rak říční působí velmi nenápadně, ať už způsobem života nebo tmavě hnědou barvou krunýře. Patří mezi naše největší bezobratlé. V dospělosti dosahuje délky těla až 25 centimetrů a hmotnosti 250 g. Dožívá se přibližně 15 let.

Rak říční je naším nejhojnějším původním druhem raka. Optimální podmínky pro život nachází především v pomaleji tekoucích potocích a říčkách s písčitým či kamenitým dnem a břehy lemovanými stromy a keři. Kořeny stromů zasahují do koryta řeky, spleť kořenů tak břehy zpevňuje a tvoří pro raky vhodné úkryty. Dno toků pokrývající kameny a štěrky je také velmi často využíváno jako vhodné úkryty, které jsou pro raka velmi důležité. Kromě útočišť pod kořeny stromů a kameny rak říční hloubí nory do dna nebo jílovitých břehů toků či nádrží. Proto se rak v tocích s vydlážděným korytem řeky vyskytuje jen zřídka. Rak přes den v těchto úkrytech odpočívá a po setmění se vydává za potravou. Je všežravcem – živí se drobnými živočichy (měkkýši, drobné rybky, hmyz), které sevře mohutnými klepety. Požírá i uhynulé živočichy, takže se dá přirovnat k čistící službě. V době nouze nepohrdne ani rostlinou. I on sám je potravou pro mnohé predátory, a to zejména pro některé druhy ryb, ptáků a savců. Pochutnají si na něm nejčastěji pstruzi, okouni nebo sumci, z ptáků volavky a čápi a z obratlovců především vydry a norci.

V minulých dobách byli raci hojně rozšířeni v potocích, řekách i jezerech. Zásoby raků ve vodách se zdály nevyčerpatelné. S rostoucím průmyslem a zvyšujícím se množstvím odpadů vypouštěných do vod došlo k oslabení populací raků. Pak následovala pohroma v podobě zavlečeného račího moru, který vyhubil většinu populací raka říčního.

Dnes jsou u nás žijící druhy raků ve volné přírodě **kriticky ohrožení a zákonem chráněni**. Ochrana je nutná hlavně kvůli výskytu nepůvodních severoamerických druhů raků (pruhovaný a signální), kteří v současnosti představují největší hrozbou pro raka říčního. Konkuruje mu v potravě a roznášejí velmi infekční račí mor, onemocnění, kterému podléhá právě rak říční. Pozvolna tak z přírody našeho raka říčního vytlačují.

Rak je velmi citlivý na znečištění vody a je proto spolehlivým ukazatelem její kvality. Počty raků se tak snížily i v důsledku znečištění potoků a řek. Se znečišťováním dochází k chemickým změnám a úbytku kyslíku ve vodě a tomu se raci jen těžko dokáží přizpůsobit.

Jak je vidět, aby přežil nepřízeň osudu, vyžaduje rak říční opravdu důslednou ochranu!

Pracovní list

Rak říční

Náš cíl: Na základě toho, co se dozvíme z textu, se zamyslíme nad tím, co může člověk udělat pro záchranu raka říčního.

1. Přečti si text a na základě informací z textu doplň následující tabulku o rakovi říčním.

Rak má rád	Rakovi vadí

2. Sdílej ve skupině informace ze své tabulky a diskutuj o příčinách ohrožení raka říčního.
3. Společně zformulujte a zapište odpověď na následující otázku:
Co můžeme jako lidé udělat pro záchranu raka říčního?
4. Volné psaní
 - Pravidla volného psaní
 - Piš souvislý text (ne body nebo hesla)
 - Piš po celou stanovenou dobu vše, co tě k tématu napadá
 - Nevracej se k napsanému
 - Nehleď na pravopis

Kdybych chtěl/a, aby raci zůstali v naší přírodě...
